

**Excel w nauczaniu
rachunkowości.
Pliki z przykładami,
zadaniami i raportami**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział II. Rola rachunkowości w organizacji

Jak już wcześniej powiedziano, od samego początku ludzie, realizując jakąkolwiek działalność, która miała im przynosić przychody, starali się stosować narzędzia, za pomocą których mogli nią zarządzać oraz ją kontrolować. Z czasem, gdy aktywności zarobkowe rozwijały się i przyjmowały coraz większe rozmiary, wzrastał też stopień ich skomplikowania, a wymagania wobec stosowanych narzędzi kontrolujących przepływy informacyjne stawały się coraz większe. W niniejszym rozdziale przedstawiono, jak ważna jest rachunkowość jako system informacyjny w działalności gospodarczej.

1. System informacyjny organizacji

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji systemu informacyjnego organizacji. W dużym uproszczeniu można przyjąć, że: „system informacyjny to zestaw danych wejściowych, które po przekształceniu i uporządkowaniu staną się określonymi informacjami, a po umieszczeniu w kontekście – wiedzą”¹. Należy zwrócić uwagę na sformułowanie „określone informacje”. Jest ono ważne, gdyż od systemów informacyjnych wymaga się przede wszystkim dostarczania określonych, a nie jakichkolwiek, losowych informacji. Definicja również wskazuje na zestaw danych, które mają być przekształcane.

Inną ważną kwestią jest to, że system informacyjny organizacji gospodarczej powstaje razem z nią. Z tego wynika, że system ten *de facto* nie wymaga projektowania, a raczej porządkowania, udoskonalania i rozwijania. I takie właśnie zadanie powinna sobie stawiać organizacja: praca nad własnym systemem informacyjnym.

Literatura przedmiotu podaje cechy, które organizacja powinna uwzględniać, przygotowując użyteczny dla siebie system informacyjny. W „Krótkim kursie zarządzania” można przeczytać: „System informacyjny powinien być tak zorganizowany, żeby dostarczał informacji wspomagających sprawne zarządzanie [...]. Powinien być użyteczny, niezbyt

---

¹ M. Chomuszek, Nowoczesny Księgowy. Jednolity Plik Kontrolny a system informacyjny rachunkowości, Kraków 2017.

skomplikowany i na tyle sprawny, by na czas dostarczał niezbędnych wiadomości²². W tym stwierdzeniu zawarta jest kwintesencja tego, jaki powinien być system informacyjny organizacji i do czego należy dążyć, rozwijając go na użytek danego podmiotu.

Podczas porządkowania i organizowania systemu informacyjnego zawsze należy umieszczać go w kontekście środowiska, w jakim funkcjonuje. Można tutaj wyodrębnić środowisko bliższe i dalsze. Bliższe otoczenie to oczywiście dana organizacja, inne powiązane podmioty tworzące np. grupę kapitałową, kontrahenci, banki, partnerzy, współpracownicy, urzędy, wobec których firma ma zobowiązania. Dalsze środowisko to opieka społeczna, warunki polityczne, przepisy prawa, nauka czy relacje międzynarodowe.

Rola systemów informacyjnych w dzisiejszej rzeczywistości jest istotna, ponieważ globalizacja i informatyzacja sprawiły, że przepływ danych przyjął obecnie postać zalewu. Najcenniejszą umiejętnością jest teraz nie tyle wyszukiwanie informacji, ile odnajdywanie w wielkiej liczbie danych tych, które są przydatne i wartościowe. Prawidłowo zorganizowany system informatyczny powinien być skutecznym narzędziem wspierającym zbieranie właściwych informacji, które będą pomagały zarządowi w podejmowaniu decyzji.

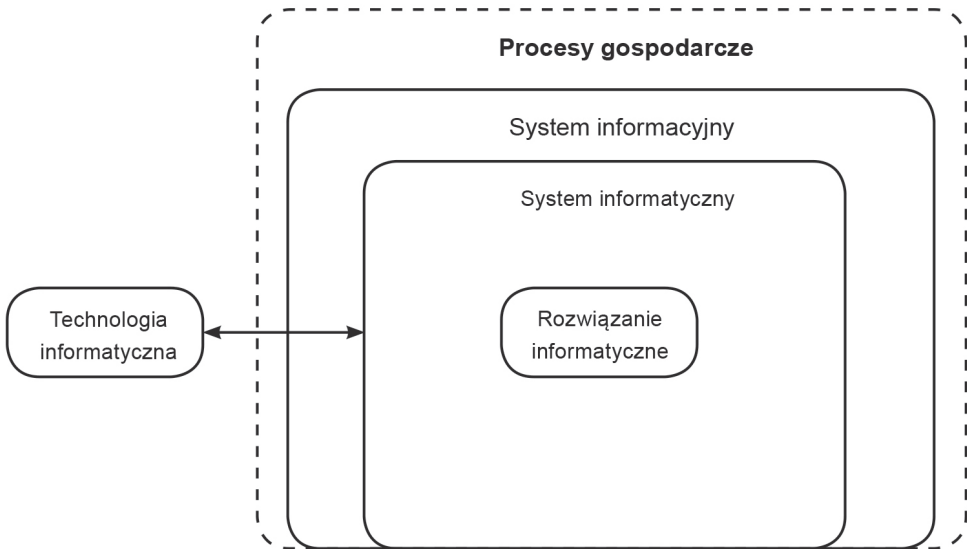
Cechy dobrego systemu informacyjnego:

- 1) miarodajny – zawierający rzetelne i sprawdzone dane,
- 2) aktualny – zawsze dostarczający bieżących informacji,
- 3) zabezpieczony – z minimalnym ryzykiem utraty danych czy przejęcia ich przez osoby niepowołane,
- 4) elastyczny – łatwo modyfikowalny,
- 5) wydolny – dostarczający informacji szybko i sprawnie,
- 6) niezawodny i stabilny – o niskiej awaryjności, z możliwością odtworzenia stanu przed awarii,
- 7) intuicyjny – prosty w obsłudze,
- 8) dyspozycyjny – zawsze dostępny, gdy jest potrzebny,
- 9) zrozumiały – podający informacje w sposób jasny dla stron zainteresowanych.

W dobie cyfryzacji biznesu systemy informacyjne są szeroko wspierane przez rozwiązania informatyczne. Zależność pomiędzy nimi zaprezentowana została na rysunku 5.

---

²²L.R. Bittel, Krótki kurs zarządzania, Warszawa – Londyn 1994, s. 232.

Rysunek 5. System informacyjny a rozwiązanie informatyczne

Źródło: J. Auksztol, P. Balwierz, M. Chomuszek, SAP. Zrozumieć system ERP, Warszawa 2011.

Organizacja procesów firmy wraz z systemem informacyjnym wspomagane rozwiązaniami informatycznymi tworzą system informatyczny. Przekształcenie systemu informacyjnego w system informatyczny odbywa się przy wsparciu technologii informatycznej³. Coraz łatwiej jest dzisiaj zarządzać systemem informacyjnym, ponieważ rozwój oprogramowania komputerowego przedstawia bogatą ofertę rozwiązań informatycznych, które obejmują wiele obszarów działalności organizacji. Jak to zostało zaprezentowane na rysunku 5, system informacyjny jest osadzony w procesach gospodarczych. Punktem wyjścia do jego uporządkowania powinno być zidentyfikowanie procesów realizowanych w przedsiębiorstwie oraz opracowanie ich pod kątem zarządzania nimi.

Warto w tym miejscu przedstawić definicję procesu, ponieważ jest to dziś jedno z ważniejszych pojęć występujących w charakterystyce działalności organizacji gospodarczej. W literaturze branżowej można znaleźć różne wyjaśnienia pojęcia procesu. Tutaj zostanie przytoczona definicja prof. Bernarda Kubiaka: „[proces to] zbiór decyzji i działań, jakie organizacja podejmuje w celu transformacji zdefiniowanego wejścia na zdefiniowane wyjście, czyli przekształcenie wszystkich nakładów w produkt procesu. W procesie występują działania, które tworzą wartość dodaną (najważniejsze dla klienta), działania transportowe niezbędne w toku przekazywania produktów między działami, pionami lub organizacjami oraz działania sterujące przepływem procesu i jego rezultatu”⁴.

Określenie tego, jakie procesy przebiegają w organizacji, nie jest łatwym zadaniem i może być wspierane modelami procesów, jakich wiele w literaturze przedmiotu. Jednym z nich jest model *Process Classification Framework* (PCF), w Polsce znany pod nazwą model

³ Tamże.

⁴ B.F. Kubiak, *Strategia informatyzacji*, Gdańsk 2003, s. 101.

APQC. Nazwa powstała przez powiązanie modelu z jego twórcą, jakim jest organizacja *American Productivity & Quality Center*. W modelu wskazano 12 ogólnych obszarów, które zostały nazwane kategoriami. Kategorie natomiast podzielono na:

- 1) operacyjne, czyli te, które są kluczowe dla działalności organizacji,
- 2) wspomagające, będące wsparciem dla procesów operacyjnych.

Z punktu widzenia niniejszej publikacji w obszarze zainteresowań są procesy wspomagające, ponieważ przenikają wszystkie obszary procesów operacyjnych. Należą do nich⁵:

- 1) organizacja i zarządzanie kapitałem ludzkim (6.0^{APQC}),
- 2) zarządzanie technologią informacyjną (7.0^{APQC}),
- 3) zarządzanie zasobami finansowymi (8.0^{APQC}),
- 4) nabywanie, budowa i zarządzanie mieniem (9.0^{APQC}),
- 5) zarządzanie ochroną środowiska i BHP (10.0^{APQC}),
- 6) zarządzanie relacjami zewnętrznymi (11.0^{APQC}),
- 7) zarządzanie wiedzą, doskonaleniem i zmianą (12.0^{APQC}).

Procesy wymienione na powyższej liście kandydują do wydzielenia ich poza przedsiębiorstwo w postaci outsourcingu i najczęściej są kierowane do obsługi zewnętrznej. Obsługą tych procesów mogą zajmować się firmy⁶:

- 1) biura obsługi przedsiębiorstw niepowiązanych, tzw. centra BPO (*Business Process Outsourcing*), które są niezależnymi podmiotami obsługującymi przedsiębiorstwa zewnętrzne,
- 2) centra usług wspólnych w grupach kapitałowych, tzw. centra SSC (*Shared Services Centers*), świadczące wewnętrzne usługi na rzecz rozproszonej jednostki (korporacji, grupy kapitałowej).

Jak widać, w ramach porządkowania i układania systemu informacyjnego organizacji zarządzanie procesami nie zawsze musi być realizowane wewnątrz tej organizacji. I to dotyczy także prowadzenia księgowości. Warto zwrócić uwagę, że rodzą się tutaj dodatkowe aspekty, m.in. kwestia współpracy pomiędzy różnymi podmiotami dotyczącej obsługi jednego systemu informacyjnego. Wady i zalety tej współpracy przedstawia tabela 27.

Tabela 2. Wady i zalety powierzenia obsługi procesów pomocniczych centrům BPO

Wady	Zalety
Brak szczegółowej wiedzy biura rachunkowego o organizacji	Obniżenie kosztów
Ubezpieczenie OC biura zwalnia je z odpowiedzialności	Powierzenie problemów prawnych wyspecjalizowanym podmiotom
Brak oprogramowania w firmie, z którego korzysta biuro rachunkowe, co wiąże się z uzależnieniem od biura rachunkowego w obszarze raportowania	Oszczędność czasu

⁵J. Auksztol, M. Chomuszeko (red.), Modelowanie organizacji procesowej, Warszawa 2012, s. 74.

⁶J. Auksztol, M. Chomuszeko, Business Process Outsourcing – Origin and Development, Zarządzanie i Finanse 2013, t. 3, s. 131–144.

⁷ Tamże.

Wady	Zalety
Przeciążenie zleceniami, co często przekłada się na niską jakość usług	Specjalistyczne kompetencje rachunkowe i podatkowe
Ryzyko przejęcia informacji istotnych z punktu widzenia przewagi konkurencyjnej	

Podrozdział ten tylko sygnalizuje pewne zagadnienia, które z punktu widzenia zarządzania przedsiębiorstwem mają kluczowe znaczenie. Mowa tutaj o podejściu procesowym oraz systemach informacyjnych organizacji. Warto ten temat zgłębiać, aby lepiej zrozumieć istotę funkcjonowania organizacji gospodarczej i w tym kontekście – rolę księgowości.

2. Rachunkowość jako system informacyjny

Większość definicji znajdujących w literaturze wskazuje na to, że rachunkowość jest systemem informacyjnym. Biorąc pod uwagę wcześniejsze rozważania, trafniej będzie, jeśli rachunkowość zostanie określona jako podsystem informacyjny organizacji (rysunek 6)⁸.

Rysunek 6. System Informacyjny organizacji i Podsystem Informacyjny Rachunkowości

Uzasadnieniem dla takiego właśnie umiejscowienia rachunkowości niech będzie przegląd definicji rachunkowości przedstawiony w tabeli 3⁹.

⁸ M. Chomuszek, Nowoczesny księgowy, Jednolity Plik Kontrolny..., s. 38.

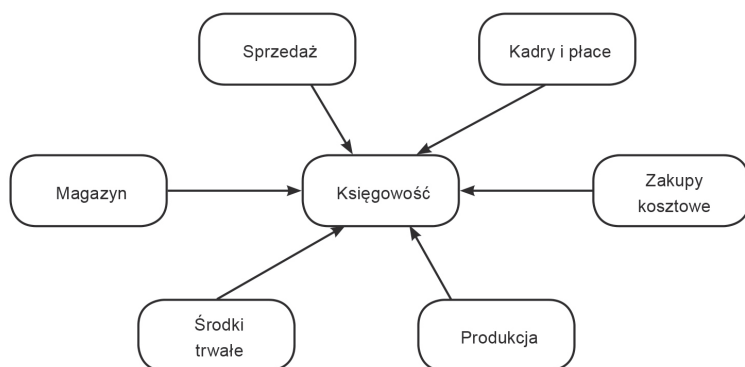
⁹ K. Sawicki, Zakres rachunkowości jako nauki, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości 2013, t. 71 (127), s. 212.

Tabela 3. Pojęcie rachunkowości jako systemu informacyjnego lub informacyjno-kontrolnego

Autor	Definicja
A. Jarugowa i in. (1991, s. 12–13)	Rachunkowość ogólnie można określić jako system informacyjny, służący do podejmowania decyzji gospodarczych, szczególnie finansowych, oraz rozliczania kierownictwa z efektywności zarządzania powierzonym majątkiem
M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, I. Olchowicz (1996, s. 20)	Rachunkowość – jako system informacyjny – jest podstawową bazą informacji dla decyzji ekonomicznych podejmowanych przez jednostkę gospodarczą. Różnorodność tych decyzji wymaga naturalnie różnych informacji dostarczanych przez rachunkowość; terminów rachunkowość finansowa, rachunkowość dla zarządzania, rachunkowość podatkowa używa się często do określenia danych szeroko wykorzystywanych informacji ekonomicznych jednostki gospodarczej
Z. Messner (2006, s. 7)	Rachunkowość jest powszechnie uznawana za system informacyjny przedsiębiorstwa, który stanowi skomplikowany układ czynników rzeczowych, finansowych, organizacyjnych i ludzi oraz działa w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu. Zakres informacji tworzonych w rachunkowości i ich prezentacja wiążą się też z dużym kręgiem odbiorców o różnych, nieraz odmiennych potrzebach. [...] W rachunkowości następuje rozszerzenie horyzontów poznawczych, wychodzenie poza tradycyjne ujęcia, twórcze korzystanie z dorobku wielu dyscyplin naukowych oraz tworzenie nowych paradygmatów i prób syntezy.
T. Kiziukiewicz (2003, s. 31)	W najbardziej ogólnym ujęciu rachunkowość jest systemem wartościowego odzwierciedlenia zdarzeń gospodarczych. Głównym zadaniem rachunkowości jest opracowanie rzetelnych i wiarygodnych informacji ekonomicznych, umożliwiających obiektywną ocenę jednostki gospodarczej oraz stwarzających podstawy efektywnego zarządzania
J. Turyna (1997, s. 63)	Rachunkowość we współczesnej organizacji gospodarczej jest przede wszystkim systemem informacyjnym, w którym zasadniczą rolę odgrywa informacja ekonomiczna (w szerszym kontekście) lub informacja finansowa (w węższym kontekście) oraz którego podstawowym przeznaczeniem jest zaspokajanie potrzeb użytkowników (zarówno organizacji, jak też wewnątrz niej)
B. Micherda (2005, s. 13)	Rachunkowość jest uniwersalnym i elastycznym systemem informacyjno-kontrolnym odzwierciedlającym dokonania i potencjał gospodarczy jednostki
W. Brzezin (2005, s. 642)	Rachunkowość jest to szczególnie system informacyjny organizacji gospodarczych o charakterze retrospektywnym i prospektywnym, który ma własny algorytm ustalania, planowania i analizy wyniku finansowego w rozpatrywanym okresie oraz określenia kondycji finansowej w ściśle wyznaczonym momencie

Zgodnie z przytoczonymi definicjami, rachunkowość jest systemem informacyjnym, a w kontekście systemu informacyjnego organizacji – jego podsystemem informacyjnym. Trzeba wskazać, że rachunkowość stanowi obszar, bez którego żadne przedsiębiorstwo na pewno sobie nie poradzi, a nawet można zaryzykować stwierdzenie, że żadne przedsiębiorstwo bez księgowości nie może istnieć. Jak to zostało wspomniane wcześniej, niektóre podmioty rezygnują z prowadzenia księgowości wewnątrz firmy i zlecają jej prowadzenie biuram rachunkowym w formie tzw. outsourcingu procesów pomocniczych.

Dział księgowości to miejsce, do którego trafiają dane oraz informacje z całego przedsiębiorstwa (rysunek 7).

Rysunek 7. Uproszczony schemat przepływu danych w przedsiębiorstwie

Źródło: M. Chomuszko, Księgowa analiza danych zawarta w JPK. Raporty w arkuszach Excel, Warszawa 2019, s. 3.

Uzmysłowienie sobie tego faktu jest bardzo ważne, ponieważ obecnie MF dąży do kompleksowej cyfryzacji wymiany danych pomiędzy organami skarbowymi a podatnikami i wdraża rozwiązania, które w łatwy sposób będą mogły wspierać kontrolę podatkową w obszarze całego przedsiębiorstwa. Dzisiaj głównym zadaniem przedsiębiorcy, podatnika powinno być uporządkowanie procesów gospodarczych w przedsiębiorstwie, prawidłowe wdrożenie rozwiązań informatycznych i zapewnienie przepływu danych pomiędzy wszystkimi obszarami organizacji a działem księgowości, tak aby informacje przekazywane do organów skarbowych były poprawne i spójne.

Zgodnie z art. 45 ust. 1f RachunkU od 1.10.2018 r. większość podatników ma obowiązek przekazywać swoje sprawozdania finansowe za pośrednictwem ustrukturyzowanych plików w formacie XML. Poza tym w każdej chwili fiskus może zażądać danych o operacjach bankowych, które teraz należy przekazać za pomocą plików JPK_WB. W plikach JPK wymaganych do kontroli znajdują się również dane dotyczące sprzedaży (JPK_FA), magazynu (JPK_MAG), a także ksiąg rachunkowych czy pozostałych ewidencji, takich jak podatkowa książka przychodów i rozchodów oraz ewidencja przychodów. Te dane podatnik przekazuje za pomocą plików: JPK_KR, JPK_PKPIR, JPK_EWD (plikom JPK poświęcono osobny, 25 rozdział niniejszej publikacji).

Wszyscy podatnicy VAT co miesiąc wysyłają dodatkowo do urzędów skarbowych informacje o rozliczeniu VAT. Wymienione wyżej dane w postaci plików XML powinny pochodzić z jednego systemu informatycznego, w którym podatnik rejestruje operacje gospodarcze. Operacje te powinny być uporządkowane, zweryfikowane i zatwierdzone do ewidencji, aby mogły być rzetelnym źródłem danych dla plików JPK oraz e-sprawozdań (pliki JPK i e-sprawozdania zostały opisane dokładniej w III części książki).

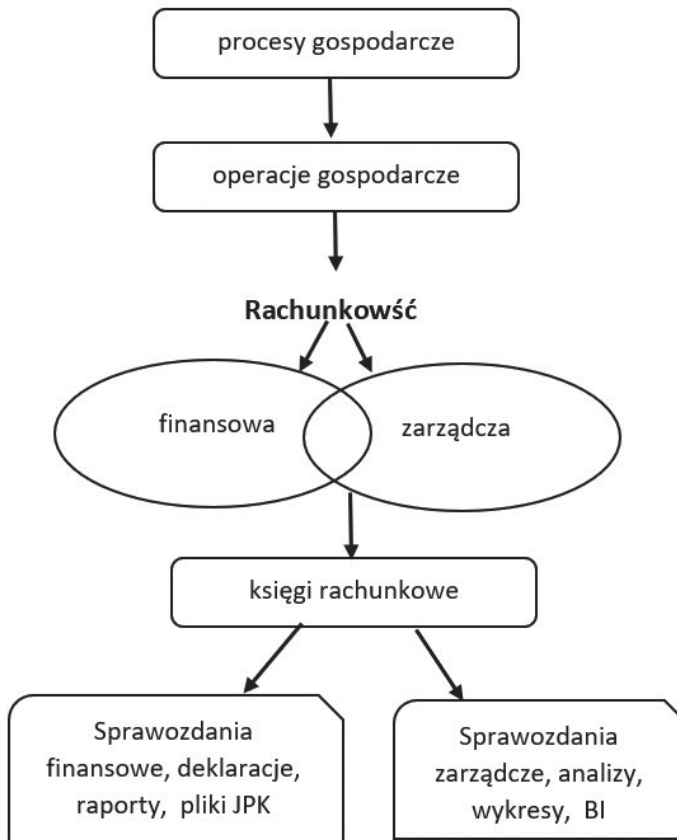
Zatem w obliczu ostatnich zmian w przepisach, wprowadzanych od 2016 r., w związku z uszczelnianiem systemu podatkowego, podmioty gospodarcze powinny przede wszystkim zadbać o poprawność i uporządkowanie procesów gospodarczych. Ta dbałość o dane na pewno przyniesie pozytywny efekt nie tylko w postaci prawidłowych rozliczeń z fiskusem, lecz także dla informacji zarządczej, która jest generowana na podstawie tzw. ra-

chunkowości zarządczej, ponieważ pliki JPK mogą być także bardzo dobrym źródłem danych dla raportów i zestawień.

Powiązanie pojęć przywołanych w tym akapicie zaprezentowano na rysunku 8.

Rysunek 8. Etapy powstawania systemu informacyjnego rachunkowości

Na rysunku 8 zostały przedstawione etapy powstawania systemu informacyjnego rachunkowości. W pierwszym kroku identyfikowane są procesy gospodarcze. Drugim krokiem jest wyodrębnienie z procesów gospodarczych tych procesów, które mają wymiar wartościowy i wpływają na zmiany w składnikach bilansu, nazywanych operacjami gospodarczymi. Nie każdy proces gospodarczy jest operacją gospodarczą. Na przykład procesy wyszukania kontrahenta, podpisania z nim umowy, ustalenia warunków współpracy są istotne z punktu widzenia prowadzenia działalności gospodarczej, lecz nie mają żadnego wpływu na zmiany w składnikach bilansu – nie są to zatem operacje gospodarcze. Są nimi już natomiast zrealizowanie sprzedaży i wystawienie dokumentu z tym związanego.

Identyfikacja operacji gospodarczych, ewidencja ich oraz przetwarzanie w dane tworzy system informacyjny rachunkowości. Na rysunku 8 wskazano, że są to dwa podsystemy informacyjne: rachunkowość finansowa i rachunkowość zarządcza. Podsystemy te nakładają się na siebie, ponieważ oba czerpią dane zarówno ze swoich osobnych źródeł, jak i wspólnych. Istota tych dwóch rachunkowości została przedstawiona w tabeli 4.

Tabela 4. Porównanie rachunkowości finansowej i zarządczej

Kryterium	Rachunkowość finansowa	Rachunkowość zarządcza
Regulacje	prawne (ustawy, rozporządzenia)	dowolne
Zasady wyceny	uregulowane, deklarowane w polityce rachunkowości	dowolne
Odbiorcy informacji	zewnętrzni	głównie wewnętrzni
Częstotliwość raportowania	ściśle określona	dowolna
Horyzont czasowy	przeszłość	przeszłość, teraźniejszość, przyszłość
Ujęcie informacji	dla całego przedsiębiorstwa	dla części przedsiębiorstwa
Forma raportów	określona przepisami	dowolna
Uzasadnienie istnienia	obligatoryjne	fakultatywne

Przykładem gromadzenia danych do systemu informacyjnego rachunkowości finansowej będą księgowania dotyczące kosztów podatkowych i niepodatkowych, a do systemu informacyjnego rachunkowości zarządczej – księgowania szczegółowe dla tych kosztów. Wszystkie dane wynikające z systemów rachunkowości powinny być dzisiaj rejestrowane w księgach rachunkowych. Dopóki nie było kompleksowej informatyzacji wymiany danych pomiędzy podatnikami a organami skarbowymi, księgowi wiele informacji wprowadzali poza księgami rachunkowymi, by później korygować sprawozdania finansowe czy deklaracje, wspierając się na zewnętrznych notatkach. Księgowy był rozliczany z ostatecznego efektu, jakim było poprawne rozliczenie z urzędem skarbowym. Obecnie, gdy do kontroli przekazuje się pliki JPK, warto zadbać o to, aby wszelkie źródła dla sprawozdań, deklaracji czy innych raportów obligatoryjnych znajdowały się w systemach komputerowych wykorzystywanych w organizacji. Na końcowym etapie systemu informacyjnego rachunkowości możliwe jest wtedy tworzenie sprawozdań i raportów zarówno obligatoryjnych, jak i fakultatywnych.

3. Organizacja systemu informacyjnego rachunkowości w świetle obecnych przepisów

Zgodnie ze schematem przedstawionym na rysunku 8, na podstawie rejestracji przetwarzanych danych w księgach rachunkowych tworzone są deklaracje, sprawozdania finansowe, raporty obligatoryjne, a także inne analizy, raporty i zestawienia fakultatywne. O tym, czy uzyskane wyniki końcowe będą prawidłowe, decyduje opracowany system in-

formacyjny rachunkowości, którego podstawowym dokumentem jest polityka rachunkowości. W art. 4 pkt 1 RachunkU jest napisane: „Jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy”. W tym samym miejscu doprecyzowano także:

„Rachunkowość jednostki obejmuje:

- 1) przyjęte zasady (politykę) rachunkowości;
- 2) prowadzenie, na podstawie dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych, ujmujących zapisy zdarzeń w porządku chronologicznym i systematycznym;
- 3) okresowe ustalanie lub sprawdzanie drogą inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów;
- 4) wycenę aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego;
- 5) sporządzanie sprawozdań finansowych;
- 6) gromadzenie i przechowywanie dowodów księgowych oraz pozostałej dokumentacji przewidzianej ustawą;
- 7) poddanie badaniu, składanie do właściwego rejestru sądowego, udostępnianie i ogłaszanie sprawozdań finansowych w przypadkach przewidzianych ustawą”.

Można przyjąć, że tak właśnie powinien prezentować się modelowy system informacyjny rachunkowości. Opracowujący go księgowy powinien sformalizować go, czyli sporządzić dokumentację, która będzie zawierała wytyczne z ustawy, w odniesieniu do danej jednostki.

Pierwszy punkt to zasady polityki rachunkowości. Tabela 5 przedstawia podstawowe elementy, jakie powinny zostać ujęte w tym dokumencie.

Tabela 5. Zawartość polityki rachunkowości

Przedmiot prezentacji	Opis
Rok obrotowy oraz składające się na niego okresy sprawozdawcze	Najczęściej rok obrotowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym, ale nie zawsze tak musi być. To, jak podmiot określa swoje okresy sprawozdawcze, musi być wskazane w polityce
Wycena aktywów i pasywów oraz wynik finansowy	W polityce rachunkowości powinny zostać opisane metody wyceny majątku podmiotu oraz sposób ustalania wyniku finansowego
Księgi rachunkowe	Na księgi rachunkowe składa się kilka elementów. Pierwszym z nich jest plan kont, z którego podmiot korzysta. W polityce należy wymienić konta księgi głównej oraz konta ksiąg pomocniczych, zasady korzystania z nich oraz powiązania pomiędzy księgą główną i kontami pomocniczymi. Drugim elementem, jaki należy przedstawić, jest wykaz ksiąg rachunkowych lub zbiorów danych tworzących księgi rachunkowe, jeśli podmiot korzysta z programu komputerowego. Trzecia kwestia to prezentacja sposobu przetwarzania danych lub opisu programu komputerowego, za pomocą którego podmiot prowadzi księgowość. Według art. 13 RachunkU księgi rachunkowe obejmują: dziennik, zapisy, zestawienie obrotów i sald oraz inwentarz
Zabezpieczenie danych	Opis systemu, który ma za zadanie zabezpieczyć dane

Źródło: M. Chomuszek, Nowoczesny księgowy. Jednolity Plik Kontrolny..., s. 42.

Wszystkie elementy wymienione w tabeli 5 wynikają z wymogów prawa. Jest to niejako fundament dla całego systemu informacyjnego rachunkowości, czyli coś statycznego. Następne punkty, zawarte w tabeli 6, są już ujęciem dynamicznym, ponieważ odnoszą się do procesów, jakie realizuje się w dziale księgowości.

Etapy tworzenia systemu informacyjnego rachunkowości zaprezentowano w tabeli 6.

Tabela 6. Etapy tworzenia systemu informacyjnego rachunkowości

Etap	Czynności
Pierwszy	Identyfikacja procesów gospodarczych i wyodrębnienie z nich operacji gospodarczych (procesów, które można wyrazić wartościowo), zbieranie dokumentacji źródłowej, która jest podstawą ewidencji księgowej
Drugi	Przetwarzanie operacji gospodarczych: sortowane chronologicznie wg dat ich powstania, a następnie sprawdzane i opisywane pod kątem rachunkowym, formalnym i merytorycznym
Trzeci	Klasyfikacja i ewidencja operacji za pomocą zapisów na kontach księgowych w księgach rachunkowych. Wszystkie konta księgowe wykorzystywane podczas zapisów znajdują się w zakładowym planie kont
Czwarty	Generowanie podstawowych sprawozdań z ksiąg rachunkowych, jakimi są: zestawienie obrotów i sald, zapisy na kontach oraz dziennik księgowy, a następnie uzgadnianie ich i przygotowywanie rozliczeń z urzędami. Tę czynność wykonuje się po zakończeniu każdego okresu sprawozdawczego
Piąty	Etap sprawozdawczy, w którym przygotowywane są sprawozdania. Podstawowymi sprawozdaniami są bilans oraz rachunek zysków i strat wraz z informacją uzupełniającą. Większe podmioty przygotowują również sprawozdania: przepływy pieniężne oraz zmiany w kapitale. W tym kroku również przeprowadza się inwentaryzację stanów majątku oraz źródeł ich pochodzenia. W wyniku inwentaryzacji porównywane są stany rzeczywiste ze stanami wynikającymi z ksiąg rachunkowych

Opisane w tabeli 6 etapy tworzenia systemu rachunkowości dotyczą rachunkowości finansowej, czyli tej obligatoryjnej. W systemie informacyjnym rachunkowości jest jeszcze jedna rachunkowość, a mianowicie już wcześniej wspomniana rachunkowość zarządcza. Jak rozpoznać, czy mamy do czynienia z rachunkowością finansową, czy z zarządczą, prezentuje tabela 4.

Podczas gdy na świecie firmy od dawna wykorzystują analizy danych i raporty zarządcze, polskie przedsiębiorstwa jeszcze niedawno zajmowały się przede wszystkim rachunkowością finansową. Wynikało to zapewne z tego, że sprawozdawczość związana z rachunkowością finansową jest obowiązkowa, wdrożenie rozwiązań nieobowiązkowej rachunkowości zarządczej wymaga natomiast nie tylko dodatkowych nakładów finansowych, lecz także odpowiednich kompetencji i czasu. Jednak od chwili, gdy komputery coraz powszechniej zaczęły być stosowane w biznesie, przedsiębiorcy chętniej korzystają z możliwości analizy danych i wykorzystywania ich do decyzji zarządczych. Aby opis systemu informacyjnego rachunkowości był pełny, należałoby więc uwzględnić w nim także rachunkowość zarządczą.

Dla rachunkowości finansowej podstawą opracowania systemu informacyjnego jest polityka rachunkowości. Dla rachunkowości zarządczej bazę tego systemu powinny stano-

wić potrzeby raportowe zarządu. Nie ma standardowej listy potrzeb dla informacji zarządczej. Każde przedsiębiorstwo będzie miało inne oczekiwania, stąd trudno jest wskazać jakiś uniwersalny schemat dokumentu. Trzeba także podkreślić, że rachunkowość zarządcza nie zajmuje się tylko przygotowaniem raportów prezentujących kondycję przedsiębiorstwa czy dynamikę jego rozwoju. Poprzez analizy rachunkowości zarządczej przedsiębiorstwo często poszukuje odpowiedzi na pytanie, jak postąpić w konkretnej sytuacji lub podjąć określoną decyzję. Przykłady takich sytuacji przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Przykładowa mapa decyzji

Sytuacja	Rozwiązania	Możliwe skutki
promocja nowego produktu	przewidzenie, kto odpowie na kampanię marketingową	lista potencjalnych klientów z oszacowanym prawdopodobieństwem ich odpowiedzi na kampanię marketingową
nadużycia w oddziałach firmy	zmniejszenie skali nadużyć	<ul style="list-style-type: none"> – zmniejszenie strat, – zwiększenie zysku, – pogorszone morale pracowników, – odejście części pracowników, – zwiększenie kosztów związanych ze szkoleniem nowych pracowników, – przejściowe obniżenie jakości pracy
utrata części klientów	<ul style="list-style-type: none"> – marketing bezpośredni, – reklama w mediach, – promocje itd. 	<ul style="list-style-type: none"> – odzyskanie straconych klientów, – przyciągnięcie nowych klientów, – zwiększenie zysku z posiadanych klientów, – zwiększenie sprzedaży
wejście na nowy rynek, rozbudowa firmy, zmiana struktury	<ul style="list-style-type: none"> – przejęcie konkurencyjnej firmy, – wykupienie patentu, – uruchomienie nowej linii produkcyjnej, – nawiązanie współpracy z nowymi partnerami 	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie zysków, – zdobycie nowych klientów, – przejęcie nowego rynku, – umocnienie pozycji firmy, – poprawa notowań firmy

Źródło: D. Mendlara, M. Szeliga, Microsoft SQL Server Modelowanie i eksploracja danych, Gliwice 2012, s. 37.

W tabeli 7 wskazane są cztery różne problemy i proponowane rozwiązania. Zarząd oczekuje, że otrzyma konkretne liczby i dane, na podstawie których będzie mógł ocenić, jakie wyjście jest dobre lub czy w ogóle warto zrealizować jakąś strategię. Podano tu tylko kilka zagadnień z dużego obszaru działalności przedsiębiorstwa. Rzetelne uporządkowanie systemu informacyjnego rachunkowości zarządczej to z pewnością duże wyzwanie dla firmy, ale jeśli się uda, z pewnością przyniesie też wymierne korzyści.

4. Proces a operacja gospodarcza

Codzienna praca księgowego to przede wszystkim bieżące dekretowanie dokumentów oraz ich ewidencja w księgach rachunkowych. Wyodrębniane są i dekretowane operacje gospodarcze. Zgodnie z ust. 2 pkt 4 RachunkU zdarzenia, w tym operacje gospodarcze, ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną. W tym miejscu należałoby sprecyzować, czym są zdarzenia,

a czym operacje gospodarcze. W RachunkU w art. 20 podane jest: „Do ksiąg rachunkowych okresu sprawozdawczego należy wprowadzić, w postaci zapisu, każde zdarzenie, które nastąpiło w tym okresie sprawozdawczym”, określenie „operacja gospodarcza” pojawia się natomiast w ustawie już w wielu miejscach.

W dodatku do „Zeszytów Metodycznych Rachunkowości”¹⁰ podano definicje zdarzenia i operacji gospodarczej. Operacja gospodarcza to: „udokumentowany proces (zdarzenie), który powoduje zmiany w majątku jednostki (ma wpływ na zmiany stanów aktywów i/lub pasywów), w związku z czym wymaga zaksięgowania”. Zdarzenie zaś jest wyjaśnione tam w kontekście RachunkU w następujący sposób: „zdarzenie gospodarcze może również obejmować jedną operację gospodarczą (np. pobranie gotówki z banku)” oraz „zdarzenia, które nie powodują zmian w bilansie, nie stanowią operacji gospodarczych i nie wymagają zaksięgowania”. W nowoczesnych naukach o zarządzaniu coraz więcej miejsca zajmują zagadnienia związane z zarządzaniem organizacją poprzez kontrolę procesów w niej zachodzących, więc nie może być tak, że w obszarze rachunkowości posługujemy się innymi określeniami, a w ujęciu ogólnym, zarządczym – innymi, w odniesieniu do tych samych obiektów. Aktywność (działanie) w rachunkowości definiuje się jako zdarzenie, a w organizacji gospodarczej – jako proces.

W rozdziale książki „Modelowanie organizacji procesowej” zatytułowanym „Proces a zdarzenie gospodarcze”¹¹, w kontekście obecnego procesowego podejścia do organizacji, zaproponowano zmianę określenia „zdarzenie gospodarcze” na „proces gospodarczy”, by ujednocilić nomenklaturę. W konkluzji rozważań zawartych w rozdziale przywołanej książki przedstawiono poniższą definicję: „Procesy realizowane w przedsiębiorstwie zawierają w sobie operacje gospodarcze, czyli te procesy, które mają wpływ na zmianę majątku firmy i podlegają ewidencji księgowej”. Podsumowując: w świetle obecnych nauk o zarządzaniu wszystkie aktywności realizowane w organizacji gospodarczej są procesami, spośród nich wyodrębniamy natomiast te, które mają wpływ na majątek firmy i należy je ujmować w księgach rachunkowych przedsiębiorstwa jako operacje gospodarcze.

Ujednocianie podejść i nomenklatury dotyczącej tego samego obszaru jest istotne z punktu widzenia prezentowania zagadnień związanych z zarządzaniem organizacją.

Skoro już wiadomo, jakie procesy (operacje) są przez księgowego ewidencjonowane (wprowadzane do ksiąg), należy teraz określić, w jaki sposób poprawnie ta dekretycja powinna przebiegać.

Najważniejszą czynnością jest uporządkowanie dowodów księgowych wraz ze sprawdzeniem ich poprawności. Kontrola ta została wymieniona w drugim etapie tworzenia systemu informacyjnego rachunkowości i składa się z:

- 1) kontroli rachunkowej,
- 2) kontroli formalnej,
- 3) kontroli merytorycznej.

¹⁰ Zeszyty Metodyczne Rachunkowości 2010, Nr 13, dodatek Nr 9.

¹¹ J. Aukštoł, M. Chomuszeko (red.), Modelowanie organizacji procesowej, Warszawa 2011, s. 11.

Poprawność rachunkowa polega na potwierdzeniu, że wyliczenia na dokumencie nie zawierają błędów. W czasach, gdy księgowi nie korzystali jeszcze z programów komputerowych, taka kontrola miała uzasadnienie. Dzisiaj jest ona *de facto* przeprowadzana przez system finansowo-księgowy w momencie wprowadzania dowodu do programu komputerowego. W dobrym programie komputerowym do prowadzenia księgowości nie można już zarejestrować żadnego dokumentu, który posiadałby błędy rachunkowe.

Kolejna kontrola, jaką powinien przeprowadzić księgowy, to kontrola formalna. Polega ona na ocenie, czy dany dokument zawiera wszystkie elementy typowe dla jego rodzaju. Te elementy mogą wynikać z przepisów (np. faktury VAT) lub z ustaleń wewnętrznych firmy (np. dowody wewnętrzne). I tutaj również w coraz większym zakresie księgowy jest wyřeczany przez komputery. Podczas wprowadzania dokumentu do systemu często jest on sprawdzany przez odpowiednie funkcjonalności programu pod kątem kompletności wypełnionych pól charakterystycznych dla danego rodzaju dokumentu.

Ostatnia kontrola jest kontrolą merytoryczną. W rzeczywistości biznesowej nie powinien jej przeprowadzać księgowy. W gestii księgowego leży bowiem tylko zatroszczenie się o to, aby dokument był opisany merytorycznie przez osobę, która bezpośrednio odpowiada za realizację danej operacji gospodarczej, w wyniku której dokument zaistniał. Przykładem może być tutaj faktura zakupu, która powiązana jest z zakupem materiałów, towarów bądź usług. Jej merytoryczna kontrola powinna polegać na ustaleniu uzasadnienia danego zakupu z punktu widzenia prowadzonej działalności gospodarczej.

W drugim etapie tworzenia systemu informacyjnego mowa jest również o uporządkowaniu dokumentów w sposób chronologiczny: od najstarszych do najnowszych. Dokumenty te, zgodnie z RachunkU, nazywane są dokumentami źródłowymi. Definicję podaje art. 20 pkt 2 ustawy: „Podstawą zapisów w księgach rachunkowych są dowody księgowo stwierdzające dokonanie operacji gospodarczej, zwane dalej »dowodami źródłowymi«:

- 1) zewnętrzne obce – otrzymane od kontrahentów;
- 2) zewnętrzne własne – przekazywane w oryginale kontrahentom;
- 3) wewnętrzne – dotyczące operacji wewnątrz jednostki”.

Należy tutaj dodać, że RachunkU traktuje zamiennie zapisy w systemie komputerowym z dowodami źródłowymi. Jest o tym mowa w art. 20 pkt 5: „Przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych przy użyciu komputera za równoważne z dowodami źródłowymi uważa się zapisy w księgach rachunkowych, wprowadzane automatycznie za pośrednictwem urządzeń łączności, informatycznych nośników danych lub tworzone wg algorytmu (programu) na podstawie informacji zawartych już w księgach, przy zapewnieniu, że podczas rejestracji tych zapisów zostaną spełnione co najmniej następujące warunki:

- 1) uzyskają one trwale czytelną postać zgodną z treścią odpowiednich dowodów księgowych;
- 2) możliwe jest stwierdzenie źródła ich pochodzenia oraz ustalenie osoby odpowiedzialnej za ich wprowadzenie;
- 3) stosowana procedura zapewnia sprawdzenie poprawności przetworzenia odnośnych danych oraz kompletności i identyczności zapisów;
- 4) dane źródłowe w miejscu ich powstania są odpowiednio chronione, w sposób zapewniający ich niezmienność, przez okres wymagany do przechowywania danego rodzaju dowodów księgowych”.

Po skontrolowaniu i uporządkowaniu dokumentów źródłowych można przystąpić do ich ewidencji (etap trzeci tworzenia systemu informacyjnego rachunkowości). I znów istotna uwaga związana z faktem wykorzystywania obecnie w księgowości nowoczesnych technologii. Dawniej księgowy umieszczał na dokumentach źródłowych dekrety, które informowały, na jakich kontach dana operacja została zaksięgowana. Dzisiaj ta czynność została przeniesiona do księgowego systemu informatycznego. Ważne jest tylko powiązanie dokumentu źródłowego z zapisem w komputerowym systemie księgowym. Polega ono na dokładnym przepisaniu numeru własnego z dokumentu źródłowego do komputerowego systemu finansowo-księgowego, a na dokumencie źródłowym – na wpisaniu w widocznym miejscu numeru ewidencyjnego nadanego automatycznie przez program komputerowy.

5. Zadanie i test

Po zakończeniu zajęć proponuje się przeprowadzić dyskusję, np. wg wzoru debaty oksfordzkiej. Teza do obrony lub obalenia: „Dział księgowości to centrum informacyjne całego przedsiębiorstwa”.

Do niniejszego rozdziału został dołączony test wielokrotnego wyboru, w którym znalazły się pytania dotyczące zagadnień poruszonych w tym rozdziale. Należy ustosunkować się **do każdej** odpowiedzi poprzez postawienie znaków:

- 1) „x” – zgadzam się.
- 2) „-” – nie zgadzam się.

Pozostawienie pustego pola (brak odpowiedzi) spowoduje odjęcie 1 punktu (ujemna punktacja).

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl